

Przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Dokument Wspólnej Grupy Roboczej Światowej Rady Kościołów i Kościoła Rzymskokatolickiego (1967 r.)*, dostępny w internecie: ekumenia.pl.
- Źródło: *Słownik kultury antycznej*, red. R. Kulesza, Warszawa 2012, s. 395: *Pizystratydzi*.
- Źródło: *Arystoteles, Ustrój polityczny, Aten*, tłum. J. Diettrich, księga 2, rozdział 2

- Źródło: Arystoteles, *Ustroj polityczny Aten*, tłum. L. Piotrowicz. księga 22, rozdział 2.
- Źródło: *Słownik kultury antycznej*, red. R. Kulesza, Warszawa 2012, s. 27: *Ajschylos*.
- Źródło: Ryszard Kulesza, *Maraton*, Warszawa 2005, s. 124.
- Źródło: Janis Joplin, *Mercedes Benz*, dostępny w internecie: tekstowo.pl.
- Źródło: Scott McKenzie, *San Francisco*, dostępny w internecie: tekstowo.pl.
- Źródło: John Lennon, *Imagine*, dostępny w internecie: tekstowo.pl.
- Źródło: Bob Dylan, *Knockin' on Heaven's Door*, dostępny w internecie: tekstowo.pl.
- Źródło: Marek Junianus Justynus, *Zarys dziejów powszechnych starożytności na podstawie Pompejusza Trogusa*, tłum. I. Lewandowski. księga 2, rozdział 9.
- Źródło: Ryszard Kulesza, *Maraton*, Warszawa 2005, s. 113.
- Źródło: Pauzaniasz, *Wędrówki po Helladzie*, tłum. J. Niemirska-Pliszczyńska. księga 1, rozdział 15, ustęp 3.
- Źródło: Herodot, *Dzieje*, tłum. S. Hammer. księga 6, rozdział 114.
- Źródło: Herodot, *Dzieje*, tłum. S. Hammer. księga 6, rozdział 109.
- Źródło: Herodot, *Dzieje*, tłum. S. Hammer. księga 6, rozdziały 103 i 109.
- Źródło: Herodot, *Dzieje*. księga 6, rozdział 107.

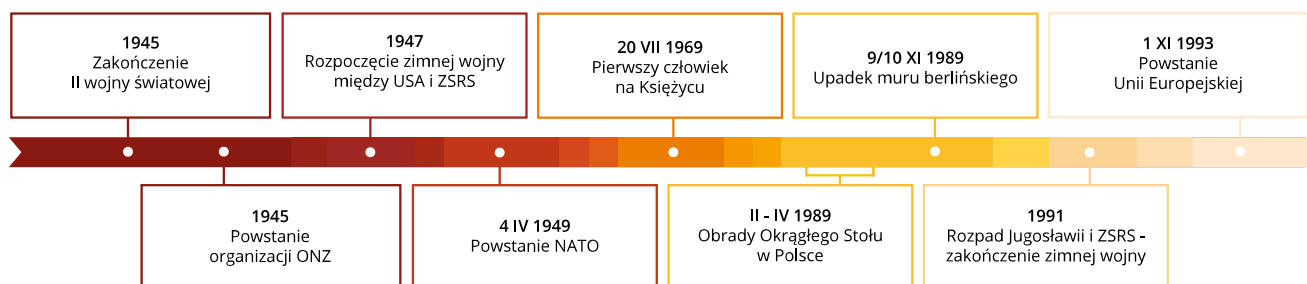

Przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny

Mur berliński, dzielący w latach 1961-89 wielką niemiecką metropolię, był jednym z symboli zimnej wojny.

Źródło: okruchykultury.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Zimna wojna, zapoczątkowana w 1945 r., a zakończona symbolicznie upadkiem reżimów komunistycznych w 1989 r. i samego ZSRS w 1991 r., na kilka dziesięcioleci podzieliła świat. Z jednej strony istniały dwa zwalczające się bloki: demokratyczny, z dominującą rolą Stanów Zjednoczonych i państw Europy Zachodniej, z drugiej – komunistyczny, narzucony Europie Środkowo-Wschodniej przez ZSRS, ale też „eksportowany” na inne kontynenty. Jednak podział ten nie był szczelny – nowe idee przenikały bowiem za żelazną kurtynę. Dotyczyło to takich przemian społecznych jak np. powszechne migracje ludności do miast oraz szeroko dostępna edukacja, zmian cywilizacyjnych (np. postępu medycyny) czy kulturowych. Po latach widać, że paradoksalnie wiele zmian przebiegało dość podobnie, równolegle.

Źródło: Contentplus.pl, licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Omówisz najważniejsze etapy zimnej wojny.
- Scharakteryzujesz przemiany kulturowe, jakie nastąpiły na świecie w okresie zimnej wojny.
- Podasz przykłady najistotniejszych przemian cywilizacyjnych, jakie zaszły podczas zimnej wojny.

Przeczytaj

Żelazna kurtyna

„Od Szczecina nad Bałtykiem do Triestu nad Adriatykiem opuściła się [żelazna kurtyna](#) w poprzek kontynentu” – stwierdził w przemówieniu 5 marca 1946 r. w amerykańskim Westminster College w Fulton, w stanie Missouri, były premier Wielkiej Brytanii Winston Churchill. Był to symboliczny początek, trwającej już faktycznie zimnej wojny. A za żelazną kurtyną – wbrew słowom Churchilla – znalazło się terytorium nieco większe, bo obejmujące swym zasięgiem także Wschodnie Niemcy czyli późniejszą Niemiecką Republikę Demokratyczną.

Żelazna kurtyna podzieliła po II wojnie Europę na dwa przeciwstawne bloki, przetrwała blisko pół wieku, upadła po tzw. jesieni ludów w 1989 roku.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Choć wiele konfliktów w historii można określić mianem zimnej wojny, przyjęło się nazywać tak globalny konflikt po II wojnie światowej (wówczas określenie to weszło do powszechnego użytku). Zimna wojna po II wojnie światowej rozpoczęła się jako konflikt między ZSRS a światem demokracji zachodnich, jednak stopniowo front konfrontacji rozszerzał się i różnicował.

Zimna wojna charakteryzowała się silnym, choć zmiennym napięciem politycznym, wyścigiem zbrojeń, konfrontacją ideologiczną i wojną psychologiczną, walką o wpływy na terenach peryferyjnych z punktu widzenia głównych [protagonistów](#) oraz instrumentalnym traktowaniem wymiany handlowej i kulturalnej, przy pewnej powściągliwości w działaniach wojskowych. Główne strony konfliktu weszły w posiadanie broni jądrowej, jednak unikały jej użycia, a konfrontację przenosiły zazwyczaj na obszary peryferyjne.

W pierwszych latach ZSRS określił ideologiczną płaszczyznę konfrontacji, ogłaszając „wyższość socjalizmu nad kapitalizmem”, a przywódcy zachodni stopniowo przekonywali się do konieczności skutecznej odpowiedzi na to wyzwanie, formułując ideę „wolnego świata” i krytykując totalitaryzm komunistyczny. Do 1950 r. blok sowiecki uległ wzmocnieniu w wyniku centralizacji ruchu (m.in. powstania Biura Informacyjnego Partii Komunistycznych i Robotniczych) oraz zwycięstwa rewolucji komunistycznej w Chinach. W odpowiedzi państwa zachodnie, którym przewodziły USA, sformułowały program przeciwstawienia się ekspansji komunizmu ([doktryna powstrzymywania](#), [doktryna Trumana](#), [plan Marshalla](#), powstanie Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego – [NATO](#)).

W latach 50. utrwaliły się strefy wpływów ustalone wcześniej; w szczytowym okresie napięcia osłabły wszelkie kontakty między głównymi protagonistami. Dla sojuszy zachodnich istotna była normalizacja stosunków z Japonią, która dostała się do strefy demokracji i wolnego rynku. Po śmierci Stalina w 1953 r. pojawiły się pierwsze tendencje odprężeniowe, ale także nastąpiła konsolidacja głównych stron konfliktu. Początek lat 60. to epoka dekolonizacji, na słabe rządy nowo powstających państw naciskali Sowieci, próbując poszerzyć swoje wpływy. O ile np. na Kubie nowy ustrój przetrwał, to w wielu krajach wpływy komunistyczne cofnęły się (m.in. w Indonezji i Ghanie).

Lata 70. przyniosły odprężenie, jego elementami były m.in. nowa polityka wschodnia RFN (uznanie granic po II wojnie światowej), wejście ChRL do [ONZ](#) i Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, zakończona podpisaniem Aktu Końcowego w Helsinkach. Ponieważ ZSRS traktował odprężenie jako środek ułatwiający dalszą ekspansję (Indochiny, Afganistan, Jemen, Etiopia, Angola, Mozambik, Ameryka Łacińska, ogromny program zbrojeniowy), a USA coraz poważniej traktowały problem

naruszania praw człowieka w bloku sowieckim, pod koniec tego okresu narastały przesłanki nowej zimnej wojny.

Antysowiecki wymiar pontyfikatu wybranego w 1978 r. papieża kościoła katolickiego – Polaka Karola Wojtyły, sowiecka interwencja w Afganistanie i powstanie w Polsce Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”, zakończone represjami i stanem wojennym zaogniły relacje Wschód-Zachód. Punktem kulminacyjnym był kryzys, który nastąpił jesienią 1983 r., gdy państwa NATO nie ugięły się pod presją ZSRS i rozmieściły na swoim terytorium nowe rakiety amerykańskie (w odpowiedzi na instalacje sowieckie). Ten wyścig zbrojeń był niezwykle kosztowny i pogłębił istniejące już wcześniej niedobory żywnościowe w ZSRS. Sowietci przegrywali w tej konfrontacji, a system komunistyczny wyraźnie słabł. Determinacja USA i jego sojuszników, by powstrzymać, a nawet wyeliminować wpływy sowieckie w różnych punktach globu przyniosła efekty. Zimna wojna powoli zbliżała się do końca.

Zachęcony przykładem Chin, sowiecki przywódca Michaił Gorbaczow podjął próby zreformowania systemu ZSRS. Warunkiem [pierestrojki](#) Gorbaczowa było odprężenie międzynarodowe, toteż ZSRS i USA zawarły wiele porozumień ograniczających zbrojenia konwencjonalne i jądrowe. Pierestrojka doprowadziła jednak do dalszego osłabienia ZSRS, czego rezultatem był upadek rządów komunistycznych w Europie Środkowowschodniej w latach 1989–90, zgoda Kremla na zjednoczenie Niemiec, rozwiązanie Układu Warszawskiego (1991 r.) i rozwiązanie ZSRS (1991 r.). Upadek ZSRS pozwolił uregulować niektóre konflikty, w których wspierał on jedną ze stron (Nikaragua, Kambodża, konflikt izraelsko-arabski, reformy w RPA). Choć państwa NATO mogły czuć się zwycięzcami w zimnej wojnie, jej koniec nie oznaczał „końca historii” (jak głosił amerykański politolog Francis Fukuyama), a na określenie nowego układu sił w świecie powstały nazwy takie, jak „ład monocentryczny” (autorstwa amerykańskiego polityka polskiego pochodzenia Zbigniewa Brzezińskiego) lub „zimny pokój” (autorstwa rosyjskiego prezydenta Borysa Jelcyna).

Etapy zimnej wojny:

Przemiany kulturowe

Po II wojnie szybko rozwijała się [kultura masowa](#). Nieco inaczej ten rozwój przebiegał po obu stronach żelaznej kurtyny – na wschodzie miał podłoże bardziej ideologiczne, na zachodzie był podszyty konsumpcjonizmem – jednak wiele cech pozostało wspólnych.

Najważniejszym medium, kreującym opinie i gusta stała się telewizja. Powstały liczne superprodukcje filmowe. Aktorzy, tacy jak Marlon Brando, Elizabeth Taylor, Marilyn Monroe czy Brigitte Bardot stały się bożyszczami młodego, powojennego pokolenia.

W latach 60. ok. 87 proc. Amerykanów miało w domach odbiorniki telewizyjne. Pod koniec tej dekady pojawił się system zapisu magnetycznego, czyli kasety wideo (VHS), co jeszcze bardziej przysłużyło się popularyzacji kina. Z kolei muzyka trafiła do rzesz słuchaczy dzięki płytom winylowym, a następnie kasetom magnetofonowym. Rozwinął się też rynek kolorowych czasopism ilustrowanych, które pokazywały m.in. uroki podróżowania. Narodziła się masowa turystyka. Na całym świecie, łącznie z blokiem wschodnim, pojawiło się zjawisko amerykanizacji kultury. Ludzie chcieli żyć jak bogaci Amerykanie – tak jak oni bogacić się i wygodnie spędzać wolny czas.

Wzrost zamożności i powszechna edukacja sprawiły, że młodzież, zamiast szybko podejmować pracę zarobkową, kontynuowała naukę. Dało to impuls do rozwoju kultury młodzieżowej. W 1968 roku w wielu miejscach na świecie doszło do protestów. Demonstracje, podczas których młodzi domagali się więcej wolności i mniej dyscypliny przetoczyły się przez USA, Francję, Niemcy, Japonię, Meksyk, a także Polskę i Czechosłowację. Na Zachodzie był to bunt przeciw konsumpcjonizmowi i narzucanym przez starsze pokolenie ograniczeniom, na Wschodzie młodzi żądali wolności słowa i przekonań.

Choć protesty z czasem wygasły, a postulaty spowszedniały, to skutki rewolty 1968 r. były dalekosiężne. Nastąpiło znaczące rozluźnienie obyczajów i zmiany w charakterze małżeństwa. Coraz więcej osób decydowało się na pozostawanie w związkach nieformalnych – najszybciej to zjawisko pojawiło się w krajach skandynawskich. Tematem tabu przestały być związki homoseksualne; z czasem zaczęto je legalizować (jako pierwsze państwo na świecie uczyniła to Dania w 1989 roku).

W latach 60. w krajach zachodnich przyspieszyła też emancypacja kobiet. Początkiem tzw. drugiej fali [feminizmu](#) było wydanie zbioru esejów Betty Friedan *Mistyka kobiecości*, w których autorka zachęcała panie do aktywności i podejmowania pracy. Obalenie dawnego stereotypu, że właściwą rolą kobiety jest bycie tylko żoną i matką, już nie wystarczało. Kobiety zaczęły domagać się równych płac czy możliwości awansu. Pojawił się, traktowany wcześniej marginalnie, temat molestowania seksualnego.

Zmiany nie ominęły Kościoła katolickiego. Próby dostosowania tej wspólnoty do oczekiwań współczesnych społeczeństw podjął papież Jan XXIII; zwołując w tym celu sobór powszechny, który obradował w latach 1962–65. Biskupi wprowadzili języki narodowe do liturgii oraz zasadę celebrowania mszy przez księży z twarzą zwróconą do wiernych. Znaczącą reformą było dopuszczenie osób świeckich do pełnienia niektórych czynności kapłańskich. Ważnym osiągnięciem soboru był ruch ekumeniczny, dążący do dialogu i przyszłego zjednoczenia z różnymi odłamami chrześcijaństwa. W konsekwencji, w 1965 r. spotkali się papież Paweł VI i patriarcha Konstantynopola Atenagoras. Po spotkaniu obaj odwołali ekskomuniki, nałożone w 1054 r., w czasie wielkiej schizmy wschodniej.

Ciekawostka

Hipisi w poszukiwaniu ziemi obiecanej

Koniec lat 60. to trudny czas dla USA. Co prawda udało się, po kryzysie kubańskim, uniknąć wojny atomowej, jednak Stany Zjednoczone dalej wysyłały swoich rekrutów, aby walczyli w różnych zakątkach globu. Najwięcej ofiar pochłaniała wojna w Wietnamie. Młodzi ludzie odpowiedzieli na nią hasłami pokojowymi, z których wyrosła nowa subkultura.

Hipisi buntowali się przeciw państwu i istniejącemu systemowi społecznemu, odrzucali wzory kultury konsumpcyjnej, normy społeczne oparte na rywalizacji i wartościach materialnych, a także tradycyjne instytucje życia społecznego, jak rodzina, oficjalne Kościoły, szkoła itp. Na szczycie hierarchii wartości aprobowanych przez hipisów znajdowała się wolność rozumiana jako brak ograniczeń narzucanych przez społeczeństwo i system polityczny.

Subkultura hippisowska stanowiła kontynuację stylu życia młodzieży z lat 50., po tzw. [beatnikach](#) odziedziczyła pełną nonszalancję oraz potrzebę buntu wobec starszego pokolenia. Hipisi stworzyli kulturę alternatywnej, pozostającą w opozycji do stylu życia ich rodziców. Mieli ogromny wpływ na modę, sztukę, muzykę, literaturę, film.

Na zdjęciu rockowa piosenkarka Janis Joplin z zespołem Big Brother and the Holding Company, ok. 1967 rok. Hipisi odróżniali się charakterystycznym strojem. Oznaki przynależności do ruchu stanowiły m.in. długie włosy, koraliki i kwiatowe wzory. Styl hipisowski nawiązywał do kultury Indian północno- i południowoamerykańskich oraz inspirował się stylem hinduskim. Miał wyrażać związek z naturą, był też wyrazem buntu.
Źródło: Wikimedia Commons, dostępny w internecie: courses.lumenlearning.com, domena publiczna.

Przemiany cywilizacyjne

Odbudowa państw, zniszczonych w czasie II wojny światowej oraz amerykański program pomocy, zwany planem Marshalla na zachodzie Europy spowodowały, że przez lata trwał nieprzerwany wzrost gospodarczy. Stwarzało to stałe zapotrzebowanie na nowych pracowników – co w efekcie spowodowało masową migrację ludności wiejskiej do miast. Gdy te zasoby już nie wystarczały, sposobem na uzupełnienie braku rąk do pracy stała się imigracja (np. masowy napływ Turków i mieszkańców Jugosławii do Republiki Federalnej Niemiec w latach 60.).

Ważną zmianą cywilizacyjną była likwidacja resztek analfabetyzmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i południowej. W stosunkowo krótkim czasie obowiązek szkolny zaczął być realizowany na poziomie znacząco ponad 90 procent. Rozbudowa systemu edukacji spowodowana była też wymaganiami rozwijającej się gospodarki: rósł popyt na wykwalifikowanych pracowników. Przy okazji wzrosła wydajność pracy, co pozwoliło ograniczać czas zatrudnienia – efektem były wolne soboty i dłuższe urlopy.

Wbrew nadziejom komunistycznych ideologów, w świecie zachodnim nie narastały napięcia klasowe, a wręcz przeciwnie, z czasem podziały między grupami społecznymi zaczęły się zacierać. Obywatele państw kapitalistycznych występowali w różnych rolach, np. będąc pracownikami nabywali akcje spółek, stawiając się tym samym w roli pracodawców.

Możliwość częstych zmian miejsc pracy i zamieszkania spowodowała przemodelowanie kontaktów międzyludzkich – stały się one płytsze i bardziej przypadkowe. Więzy rodzinne, zwłaszcza na północy Europy uległy znacznemu rozluźnieniu.

Lata powojenne to także szybki rozwój masowego transportu, znacznie zwiększający mobilność obywateli. Dynamicznie rozwijał się przemysł samochodowy. Początkowo przodowali w tej dziedzinie Amerykanie, z czasem dołączyła do nich Europa Zachodnia, a także Japonia. Szacuje się, że pod koniec zimnej wojny po świecie jeździło ponad pół miliarda pojazdów.

Rozwój przemysłu samochodowego spowodował szybki rozwój infrastruktury drogowej: budowano autostrady, a także tunele i mosty, umożliwiające pokonywanie trudnych szlaków. Powstały m.in. tunele w Alpach (pod Mont Blanc i pod Przełęczą św. Gotarda w Szwajcarii), mosty: Golden Gate w USA czy Humber w Wielkiej Brytanii.

Upowszechnienie produkcji silników odrzutowych sprawiło, że dynamicznie rozwijał się transport lotniczy. Tę dziedzinę też zdominowali Amerykanie. Podobnie jak przemysł informatyczny. Co prawda pierwszy komputer skonstruowano w USA już w 1946 roku, ale zajmował on powierzchnię ok. 140 m kw. i ważył 30 ton. Aż do lat 80. trwały prace nad miniaturyzacją komputerów – wówczas do powszechnego użytku

weszły komputery osobiste (ang. PC - *personal computer*). Połączenie ich w sieć umożliwiło błyskawiczną wymianę informacji.

Dzięki komputeryzacji i automatyzacji produkcja stała się łatwiejsza i tańsza. Zmniejszyła się rola tzw. przemysłu ciężkiego – m.in. górnictwa, hutnictwa i przemysłu metalurgicznego, a dawne ośrodki przemysłowe ulegały przekształceniu. Zyskiwał za to na znaczeniu rynek usług i przetwarzania informacji – podobnie jest do dziś.

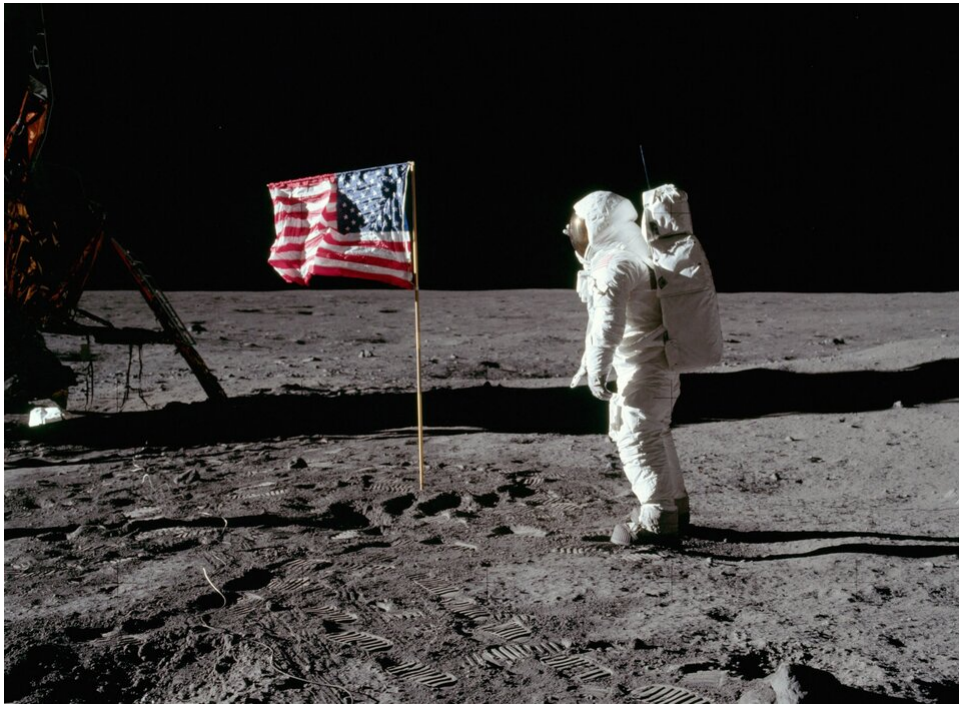
Epoka powojenna przyniosła znaczący rozwój medycyny. Upowszechniły się, wynalezione wcześniej, szczepionki. Poczyniono postępy w transplantologii; w 1954 roku pierwszy raz przeszczepiono nerkę, a w 1967 roku – serce. Badania prenatalne umożliwiły odpowiednio wczesne reagowanie na choroby płodu. W 1978 roku dokonano pierwszego udanego zapłodnienia *in vitro*.

Z drugiej strony wiele problemów pozostało nierozwiązanych. Nowotwory zabijały i zabijają nawet w najbogatszych krajach i dziś są jednym z najczęstszych powodów zgonów (obok chorób układu krążenia). W krajach biedniejszych główną przyczyną śmierci pozostały choroby zakaźne.

Ciekawostka

Podbój kosmosu

Rywalizacja zimnowojenna trwała również w kosmosie. ZSRS pierwszy wystrzelił sztucznego satelitę Ziemi w 1951 r., a także wysłał pierwszego człowieka w lot dookoła Ziemi – dokonał tego w 1961 Jurij Gagarin na statku Wostok. Jednak najbardziej spektakularnego wyczynu – lądowania człowieka na Księżycu dokonali Amerykanie. W 1969 r. stanęli tam Neil Armstrong i Edwin Aldrin. Ten pierwszy powiedział wówczas słynne słowa: „To mały krok człowieka, wielki krok ludzkości”.

21 lipca 1969 r. Neil Armstrong, jako pierwszy człowiek, postawił stopę na innym obiekcie niebieskim niż Ziemia.

Źródło: NASA, dostępny w internecie: kosmonauta.net, tylko do użytku edukacyjnego.

Słownik

beatnik

(wym. bitnik) określenie osoby głoszącej bunt przeciwko światu, odrzucającej normy społeczne i tradycje

doktryna powstrzymywania

teoria opracowana przez amerykańskiego dyplomatę George'a Kennana, głosiła konieczność powstrzymywanie wzrostu wpływów ZSRS, a później także Chin przez niedopuszczenie do ekspansji komunizmu na świecie

doktryna Trumana

program polityki zagranicznej USA, głoszący, że kraj ten powinien pomagać narodom, które przeciwstawiają się presji zewnętrznej lub próbom przejęcia siłą władzy nad nimi przez uzbrojone mniejszości; sformułowana przez prezydenta Harry'ego Trumana w 1947 r.; choć nie było to powiedziane wprost, odnosiła się do ZSRS i jego polityki komunistycznej ekspansji

feminizm

(łac. *femina* - „kobieta”) – szereg ruchów społecznych, politycznych oraz ideologii, które łączy wspólny cel, czyli zdefiniowanie, uzyskanie i utrzymywanie równości płci pod względem politycznym, ekonomicznym, osobistym i społecznym

industrializacja

(z łac. *industrialis* – przemysłowy, od *industria* – przemyślność, pilność)
zwiększanie udziału przemysłu w gospodarce narodowej

konflikt peryferyjny

mający miejsce poza obszarem państw należących do najważniejszych światowych sojuszy polityczno-militarnych

konsumpcjonizm

postawa charakteryzująca się dużym przywiązywaniem wagi do zdobywania dóbr materialnych

kultura masowa

kultura popularna, oparta na środkach masowej informacji, przeznaczona dla licznej publiczności

NATO

(ang. *North Atlantic Treaty Organization*) – układ wojskowy, zawarty 24 sierpnia 1949 r., którego głównym celem była obrona militarna przed atakiem ze strony ZSRS i jego państw satelickich, od 1955 r. zorganizowanych w strukturę Układu Warszawskiego; po rozpadzie ZSRS pełni rolę stabilizacyjną, podejmując działania zapobiegające rozprzestrzenianiu konfliktów regionalnych, pełni także rolę gwaranta bezpieczeństwa zewnętrznego państw członkowskich

Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ)

(z ang. *United Nations* – UN, z fr. *Organisation des Nations Unies* – ONU) założona w 1945 r. organizacja międzynarodowa o charakterze uniwersalnym (powszechnym) i szerokim zakresie działania (kompetencjach ogólnych)

pierestrojka

(ros. przebudowa) proces zmian systemu komunistycznego ZSRS w latach 1985-1991; jej ostateczną konsekwencją był rozpad ZSRS i powstanie Federacji Rosyjskiej

plan Marshalla

plan Stanów Zjednoczonych, mający służyć odbudowie gospodarek krajów Europy po II wojnie światowej, obejmujący pomoc w postaci surowców, produktów żywnościowych, kredytów itp.; nazwa pochodzi od nazwiska sekretarza stanu USA - gen. George'a Marshalla

protagonista

(gr. *protagonistets*, z *protos* - pierwszy, *agonistes* - współzawodnik) człowiek przodujący w czymś, walczący o coś

urbanizacja

(łac. *urbanus* – miejski) proces rozwoju miast polegający na powstawaniu nowych miast, zwiększaniu się wielkości miast istniejących i wzroście liczby ludności miejskiej

żelazna kurtyna

określenie pojałtańskiego porządku świata, podzielonego na dwa wrogie bloki: kapitalistyczny i socjalistyczny, spopularyzowane przez premiera Wielkiej Brytanii - Winstona Churchilla

Słowa kluczowe

cywilizacja, jesień ludów, kultura, NATO, USA, zimna wojna, ZSRS, świat po II wojnie światowej

Bibliografia

Dziurak, M. Gałęzowski, Ł. Kamiński, F. Musiał, *Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918–1989*, Warszawa 2010.

Historia Polski w liczbach, t. 1, *Państwo, społeczeństwo*, oprac. A. Wyczański i in., Warszawa 2003.

Historia 1789–1990. Wybór tekstów źródłowych dla szkół średnich, oprac. J. Eisler, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1995.

P. Johnson, *Historia świata od roku 1917 do lat 90-tych*, Warszawa 1992.

J. Krasuski, *Europa Zachodnia po II wojnie światowej. Dzieje polityczne*, Poznań 1990.

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i na jego podstawie wykonaj polecenia.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1F8wrZJm>

Nagranie filmowe dotyczące przemian cywilizacyjnych na świecie w latach czterdziestych, pięćdziesiątych i sześćdziesiątych.

Polecenie 2

Poniższe procesy dopasuj do właściwego bloku państw. Pamiętaj, że jeden proces może wystąpić w dwóch blokach jednocześnie.

Polecenie 3

Który z wymienionych wyżej procesów miał twoim zdaniem największy wpływ na rozpad bloku wschodniego i upadek komunizmu? Odpowiedź uzasadnij, podając co najmniej pięć argumentów.

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z drugą częścią wykładu historyka i wykonaj dołączone do filmu polecenia.

Wystąpił błąd

Nagranie filmowe dotyczące przemian cywilizacyjnych w latach zimnej wojny i tego jak zachód oddziaływał na wschód.

Polecenie 2

Wymień czynniki, które w oczach mieszkańców państw bloku wschodniego czyniły Zachód atrakcyjnym.

Polecenie 3

Wyobraź sobie, że jest rok 1969, a ty jesteś mieszkańcem PRL-u. Spędzasz wakacje w Paryżu u swojej rodziny. Napisz list do bliskich z Polski, opisując w nim zachodnią kulturę. Wytłumacz, co cię w niej urzekło i czego będzie ci brakować po powrocie do kraju.

Ćwiczenie 1

Dopasuj elementy do dat.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, jakie czynniki spowodowały, że ZSRS ostatecznie przegrał rywalizację w kosmosie.

Ćwiczenie 3

Zapoznaj się z fragmentami tekstów piosenek artystów sceny rockowej z lat 60. Stwórz katalog siedmiu cech charakterystycznych dla kultury hipisowskiej, które znalazły w swoje odzwierciedlenie w tekstach utworów.

Fragment 1:

” Janis Joplin

Mercedes Benz

O Panie, nie kupiłbyś mi mercedesa?

Wszyscy moi przyjaciele jeżdżą porsche, muszę sobie jakoś to wynagrodzić.

Ciężko zapracowana przez całe życie, bez pomocy ze strony przyjaciół,

Więc Panie, nie kupiłbyś mi mercedesa?

Źródło: Janis Joplin, *Mercedes Benz*, dostępny w internecie: tekstowo.pl.

Fragment 2:

” Scott McKenzie

San Francisco

Jeśli wybieracie się do San Francisco

Koniecznienie włożcie trochę kwiatów w swoje włosy

Jeśli wybieracie się do San Francisco

Spotkacie tu wielu uprzejmych ludzi

[...]

Na ulicach San Francisco uprzejmi ludzie z kwiatami w swych włosach

Źródło: Scott McKenzie, *San Francisco*, dostępny w internecie: tekstowo.pl.

Fragment 3:

John Lennon

” *Imagine*

Wyobraź sobie, że nie ma Nieba
To proste, gdy spróbujesz
Nie ma Piekła pod nami
Nad nami tylko niebo
[...]
Może powiesz, że jestem marzycielem
Lecz nie jestem jedynym
Mam nadzieję, że pewnego dnia do nas dołączysz
I świat stanie się jednością
Wyobraź sobie, że nie ma majątków
Jestem ciekaw, czy możesz
Nie ma chciwości i głodu
A ludzie są wspólnotą

Źródło: John Lennon, *Imagine*, dostępny w internecie: tekstowo.pl.

Fragment 4:

” Bob Dylan

Knockin' on Heaven's Door

Mamo, zabierz ode mnie tę odznakę,
Nie mogę już jej więcej używać
Ściemnia się, zbyt ciemno by dojrzeć
Czuję się jakbym pukał do Nieba Bram.
[...] Matko, połóż mą broń na ziemi,
Nie mogę już z niej więcej strzelać
Ta długa, ciemna chmura nadchodzi,
Czuję się jakbym pukał do Nieba Bram.

Źródło: Bob Dylan, *Knockin' on Heaven's Door*, dostępny w internecie: tekstowo.pl.

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z poniższymi materiałami źródłowymi, a następnie wykonaj polecenia.

Źródło 1:

Pomnik, który upamiętnia znak pokoju przekazany przez papieża Pawła VI i patriarchę Konstantynopola Atenagorasa. Nazaret, bazylika Zwiastowania.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Źródło 2:

” Dokument Wspólnej Grupy Roboczej Światowej Rady Kościołów i Kościoła Rzymskokatolickiego (1967 r.)

Dialog [...] to dyskusja między dwiema stronami; ta dyskusja ma jednak cel specjalny: odkrycie prawdy. Dialog jest przeciwieństwem monologu. Nie ma dialogu bez wymiany myśli, w której kolejno zabiera się głos i stawia propozycje, słucha się i otrzymuje odpowiedzi. Dialog wymaga wzajemności, a więc pewnej równości, która nie umniejsza w niczym głębokiego przekonania uczestników, że ich własna

wspólnota wyraża autentyczną i pełną prawdę. [...] Dialog nie jest tylko i przede wszystkim działalnością Kościołów, które się spotykają i wymieniają poglądy po to, aby posunąć się na drodze do zjednoczenia. To także, a może przede wszystkim, wymiana i stałe wzajemne wzbogacanie się, wynikające z dążenia do współpracy, z chęci, aby to wszystko, co nie musi być wykonane oddzielnie, wykonać razem. To nie zasiadanie naprzeciw siebie Kościołów, zajętych własnym stanowiskiem i własną strukturą. To ich spotkanie i współpraca przy wypełnianiu wspólnego zadania, to wysiłek, prowadzący do tego, aby wspólnie złożyć świadectwo, to wola posłuszeństwa Panu, który chce, żeby Kościoły te stanowiły jedno, aby świat uwierzył.

Źródło: Dokument Wspólnej Grupy Roboczej Światowej Rady Kościołów i Kościoła Rzymskokatolickiego (1967 r.), dostępny w internecie: ekumenia.pl.

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

5) przedstawia przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny.

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wymienia najważniejsze etapy zimnej wojny;
- opisuje przemiany kulturowe, jakie nastąpiły na świecie w okresie zimnej wojny;
- podaje przykłady najistotniejszych przemian cywilizacyjnych, jakie zaszły podczas zimnej wojny.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja;

- burza mózgów.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.
2. Chętni/wybrani uczniowie przygotowują prezentację na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wstępna:

1. Wyświetlenie przez nauczyciela tematu i celów zajęć. Krótkie omówienie zaplanowanego przebiegu lekcji.
2. Raport z przygotowań. Nauczyciel, przy użyciu dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym e-materiałem. Nauczyciel poleca uczniom, aby zaproponowali swoje skojarzenia z tematem lekcji w formie burzy mózgów. Z czym kojarzy im się hasło „przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny”? Uczniowie proponują swoje skojarzenia, wybrana osoba zapisuje je na tablicy.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przypomina o prezentacjach przygotowanych przez uczniów przed lekcją. Poleca wybranej osobie (lub ochotnikowi) zaprezentowanie swojej pracy przed resztą klasy. Po prezentacji uczniowie krótko dyskutują o prezentacji, dodają informacje, które ich zdaniem warto uwzględnić. Prowadzący może korygować odpowiedzi i uzupełniać informacje.

2. Praca z pierwszym multimedium („Film”). Nauczyciel poleca wybranemu uczniowi, aby przeczytał polecenie nr 3: „Który z wymienionych wyżej procesów miał twoim zdaniem największy wpływ na rozpad Bloku Wschodniego i upadek komunizmu? Odpowiedź uzasadnij, podając co najmniej pięć argumentów”. Poleca uczniom, aby podzielili się na małe (do czterech osób) grupy i opracowali w nich odpowiedzi. Uczniowie przygotowują argumenty do dyskusji. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Krótka dyskusja. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi.
3. Praca z drugim multimedium („Film + Sprawdź się”). Nauczyciel odtwarza drugi film. Tym razem uczniowie pracują w parach, przygotowując odpowiedzi na polecenie nr 2. Wymieniają czynniki, które w oczach mieszkańców państw bloku wschodniego czyniły Zachód atrakcyjnym. Po wyznaczonym czasie wybrana dwójka uczniowska odczytuje swoją odpowiedź na forum. Inni uczniowie mogą uzupełniać ich wypowiedzi. Nauczyciel pilnuje porządku pracy.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się/nauczyłam się...
2. Prowadzący omawia przebieg zajęć, ocenia też pracę uczniów oraz przygotowane prezentacje.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia nr 1, 3 i 4 z sekcji „Film + Sprawdź się”.
2. (Dla uczniów chętnych) Wykonaj polecenie nr 3 z sekcji „Film + Sprawdź się” – Wyobraź sobie, że jest rok 1969, a ty jesteś mieszkańcem PRL-u. Spędzasz wakacje w Paryżu u swojej rodziny. Napisz list do bliskich z Polski, opisując w nim zachodnią kulturę. Wytłumacz, co cię w niej urzekło i czego będzie ci brakować po powrocie do kraju.

Materiały pomocnicze:

- Dziurak, M. Gałęzowski, Ł. Kamiński, F. Musiał, *Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918–1989*, Warszawa 2010.
- *Historia Polski w liczbach*, t. 1, *Państwo, społeczeństwo*, oprac. A. Wyczański i in., Warszawa 2003.
- *Historia 1789–1990. Wybór tekstów źródłowych dla szkół średnich*, oprac. J. Eisler, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1995.
- P. Johnson, *Historia świata od roku 1917 do lat 90-tych*, Warszawa 1992.
- J. Krasuski, *Europa Zachodnia po II wojnie światowej. Dzieje polityczne*, Poznań 1990.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z e-materiałami z sekcji „Film”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.